

L'escriptura d'un Déu avorrit

(Quinze anys d'escriure
i de deixar d'escriure)

ARCADI ESPADA

Hi ha una frase que alguns periodistes pronuncien amb l'altivesa de la falsa modèstia i una certa delectació: "Noi", diuen, "en el periodisme ja està tot inventat". Solen etzibar-la, la frase, quan algú davant d'ells es pregunta en veu alta sobre la necessitat d'introduir modificacions en el llenguatge periodístic, en la manera de fer i d'escriure els diaris. Evidentment, l'únic ja inventat és aquesta frase desertora i trista. Però ells continuen reproduint-la. La frase ha obtingut un èxit clamorós. Aquest és un article escrit contra aquesta frase, pel que afecta sobretot, a l'escriptura dels diaris.

34 Al meu entendre qualsevol anàlisi sobre qualsevol segment de l'activitat periodística barcelonense en aquests quinze anys ha de partir d'un fet: el manteniment en xifres absolutes d'un percentatge de difusió similar al de dècades precedents. A pesar del canvi democràtic, l'augment de l'escolarització i la creixent importància cultural i econòmica de la ciutat la lectura de la premsa continua sent aquí una pràctica minoritària.

Seria extremat atribuir a l'escriptura la responsabilitat exclusiva d'aquesta situació. En aquest període molts diaris han sortit al carrer o han renovat el seu model sense decidir prèviament res d'important sobre el seu tipus d'escriptura. I han obtingut l'èxit. L'escriptura és un element

més en l'èxit o el fracàs dels mitjans de comunicació. Oscar Wilde escrivia fa molts anys, referint-se a les diferències entre periodisme i literatura, que el "periodisme és il·legible i la literatura no té qui la llegeixi" i els diaris continuen sent un element insubstituïble en els hàbits culturals dels ciutadans. Malgrat tot crec que en aquests moments la premsa diària no està a l'altura de la vitalitat que mostren altres àmbits de la cultura barcelonesa, que ocupa un lloc subordinat respecte al que aquesta premsa va ser en altres èpoques: que ha perdut pes respecte a les empreses periodístiques i als models informatius generats en altres llocs d'Espanya i Europa i que la creativitat dels professionals catalans es manifesta de manera més abundant i eficaç a altres territoris de l'activitat comunicativa, especialment la televisió i la ràdio. I crec que l'escriptura —és a dir la manera com hem estat capaços de donar a conèixer la notícia del temps— té alguna cosa a veure amb aquest paisatge subordinat.

Quan escric, juny del 90, es publiquen sis diaris d'informació general a Barcelona. La diversitat de models, de llengua, de la importància econòmica i professional de cadascun d'aquests diaris s'homogeneïtza a l'hora de descriure "in texto" la realitat. Respecte a l'escriptura hi ha només "un diari": amb una música verbal que reproduïx la música verbal transmesa per ràdios i televisions la vigília; on cada cop és més complicat trobar "l'home", el periodista, és a dir aquella forma de l'escriptura que crea addicció, que provoca en el lector una ràpida necessitat de debat, de polèmica, que introdueix el dubte fèrtil sobre la realitat que es descriu.

Això succeeix des de fa un grapat d'anys. I, durant aquests quinze que es proposen, la capacitat dels professionals barcelonesos per renovar l'escriptura dels seus mitjans ha estat, al meu criteri, molt limitada. Evidentment, això és generalitzar: un legítim mitjà de coneixement. Que a les planes dels diaris barcelonesos hi ha ha-

gut en tot aquest temps exemples d'una escriptura poderosa, precisa, rica i innovadora és tan veritat com que aquests exemples no han servit per a transformar el caràcter global de l'escriptura periodística ciutadana.

I en canvi en aquests diaris hi ha hagut notables transformacions: tecnològiques i de disseny, especialment, i, molt menys del que possiblement caldria, transformacions en l'organització interna de les redaccions. Les innovacions més espectaculars han afectat al disseny. I els seus actors han acabat convertint-se en l'escuderia de moltes empreses periodístiques. No em sembla malament. Em sembla insuficient. Encara avui, al consell de redacció, quan es fullegen distretament les pàgines del diari imprès es valora el treball a partir del seu aspecte. "Avui ha quedat bé", se sentencia en les ocasions felices. I s'expressa així una veritat profunda: l'única novetat de les pàgines —allò sobre el que val la pena emetre judici— rau en l'aspecte. Dissortadament, quant a l'escriptura, cal esperar ben poques sorpreses, ben poques emocions. És ben sabut que les maquetes periodístiques solen organitzar-se amb textos falsos, inintel·ligibles. Sempre em va sorprendre aquesta pràctica. Avui la trobo més explicable que mai.

36 Que el disseny s'hagi convertit en l'espina dorsal de les preocupacions professionals em sembla formidable pels dissenyadors. Han fet bé el seu treball, han cregut que alguna cosa faltava per inventar —o sigui per plagiar amb intel·ligència—, han tingut un projecte i l'han aplicat amb l'autoritarisme que a vegades facilita la passivitat dels altres. Des de l'escriptura se'ls ha d'agraïr, a més, que mitjançant els seus descobriments hagin limitat la mediocritat d'infininitat de textos. Més que la consciència d'estar escrivint paràgrafs d'una opacitat enlluernadora, ha estat l'aparició generalitzada del grafisme el que ha dut a molts periodistes a apartar de les seves cròniques els números, els itineraris i altres feixucs baguls de la menuda prosa

quotidina. I la prosa ha guanyat, si més no perquè s'ha fet més breu.

En aquests quinze anys han aparegut a Barcelona dos nous diaris en català. La seva història és indicativa d'una altra característica del temps: la mecànica translació dels codis de l'escriptura periodística castellana a la catalana. No hi ha substancials variacions de l'escriptura entre uns diaris i els altres. (1) I potser, donat el temps de refundació que ens ha tocat viure, podia haver estat d'altra manera. De fet, ha estat d'altra manera en alguns mitjans. L'exemple de Joaquim Maria Puyal em sembla nítid a l'hora d'haver aconseguit en una llengua diferent un estil de comunicació diferent, en aquest cas esportiva.

Com en el cas dels dissenyadors, no sembla pertinent alludir a la responsabilitat dels lingüistes en aquesta omissió. Ells han exercit el seu treball de manera honorable. Fins a tal punt honorable, en el cas del Brusi, que el model de llengua que ha nascut amb ell ha servit per a ensenyar-nos a escriure en un català clar, precís i sobri — com volia Pla — a moltíssims periodistes que teníem el castellà com a llengua professional. L'emulsió d'una altra llengua periodística, en suma, tampoc ha servit en aquests quinze anys de factor de renovació de l'escriptura.

He repassat sense voluntat acadèmica algunes desenes de diaris barcelonesos des de la transició democràtica fins avui. No pot dir-se que hagin estat anys on s'hagi dissolt la notícia: el restabliment de la democràcia i l'autonomia, el ressorgiment de Barcelona, la crisi del comunisme... Hi ha hagut arguments, en efecte, per a l'escriptura. No estic segur, però, que la notícia del temps que hagim donat els periodistes barcelonesos hagi estat a l'altura simbòlica del temps. No obstant, això requeriria, per certificar-ho, d'un treball assossegat, desproveït de passió. En aquests anys, lògicament, ha evolucionat el lèxic —en l'escriptura política de fa quinze anys es parlava de “fonts dignes de crèdit”, després de “fonts solvents” i ara es parla de “fonts pròxi-

mes a..." — pero ha variat molt poc l'estructura de la informació. El "lead" continua vigent malgrat que la titulació i les vint primeres ratlles de cada informació acostumen a repetir, amb mensypreu de la "sagrada economia periodística", el que fruit de la informació audio-visual prèvia ja està en el coneixement del lector. El periodista mig de la ciutat, d'altra banda, continua utilitzant una escriptura anònima en les seves informacions que fa indiferent la firma que les encapçali.

Valerio Zucconi, corresponsal de "Repubblica" als EUA, en un llibre d'aparició recent, "Parola de giornalista", que intenta anotar les transformacions que ha patit el seu ofici a Itàlia, escriu referint-se a l'escriptura: "La mateixa escriptura, el llenguatge periodístic, ha canviat profundament (...) Era inevitable que a les pàgines dels diaris avancés prepotent i rapaç un nou protagonista: el jo. La subjectivitat de l'autor, abans vergonyosament amagada darrera el "nosaltres", camuflada en els còmics plurals majestàtics, ha explotat (...) Qui enyora l'edat del periodisme sagrat i misteriós, aquell que s'amagava darrera paraules asèptiques com "despatx" o "telegrama", o que preferia utilitzar el "nosaltres", es comporta una mica com els seguidors de monseñor Lefèbvre, que enyoraven el llatí a missa. Era bonic, molt bonic, aquell "Dominus Vobiscum" que ningú comprenia (...) En el descobriment del periodisme no com a religió, sinó com a suma d'individualitats, hi ha un descobriment que cal saludar: la subjectivitat i la seva tremenda vulnerabilitat a les debilitats humanes i a les manipulacions externes".

38

El paisatge en moviment que descriu Zucconi no és el de la nostra premsa diària. El periodisme barcelonés continua utilitzant religiosament el "nosaltres". Si no explícitament, sí com a moral. Per molts professionals l'exclusió del "jo" és la prova d'una modèstia infinita, un exercici contra la vanitat. Humilíssims... Tanmateix, aquest exercici oculta, a vegades, sota una disfressa flamant, una inti-

ma renúncia a la manifestació de la responsabilitat. I justifica l'anonímia de l'escriptura. I esquiva qualsevol esforç de la mirada. Encara sota el pantà d'una escriptura revestida d'un poder totalitzant, indiscutible, el punt de vista individual hi és present. Però cal que no es noti, no fos cas que algú demanés comptes. Moltes vegades la legitimació de la veritat periodística es troba només en aquesta escriptura àtona, inhumana, com dictada per un déu avorrit imbatible, amant, per naturalesa, de la forma majestàtica.

L'elusió de les responsabilitats periodístiques té exemples que són fins i tot còmics. L'extravagant costum d'assistir a una manifestació i a l'hora del recompte donar les dades de participació que faciliten organitzadors i policia municipal és ben habitual en el nostre periodisme. Les dades poden oferir un "decalàge" del 50% però això no sembla importar gaire. Ja en treurà el lector la mitja... Potser a ningú li ha passat pel cap que els instruments de recompte d'organitzadors i policia són perfectament assequibles. I que l'obligació del professional és utilitzar-los.

Aquest és un exemple molt menor però il·lustratiu de la facilitat amb què campen per l'escriptura dels diaris barcelonesos els agents polítics, culturals, econòmics. El resultat és la mera transcripció dels seus missatges, que algú va confondre, un dia oblidable, amb l'objectivitat. El periodista sembla haver desertat, aquí, de la seva funció de contrapunt. Només cal veure les transcripcions de "les aparicions" —així anomena el professor Gomis, hem de pressuposar que sense voluntat metafòrica, les compareixences públiques dels agents socials—, on detalls tant o més significatius que les seves paraules: omissions, gestos, dubtes, silencis, vacil·lacions, és a dir tot el que irremediablement necessita de la interpretació periodística, queda en el llimb. En terra ferma, queda en canvi la feixuga repetició del subjecte: "Pujol va dir, Felipe va dir", obrint cada paràgraf. Últimament alguns diaris, potser alertats,

han incorporat a manera de "despiece" interpretatiu el relat d'alguns detalls de la informació. La "veritat" neta i pura, però, s'ha explicat abans, al marge d'aquest racó dels "empestats subjectius", el racó on, paradoxalment, es refugiarà el lector al dia següent amb més plaer i voluntat de coneixement.

Aquest estil informatiu dominant ha provocat la fugida dels professionals amb voluntat d'escriptura cap a d'altres territoris dels diaris —l'opinió, destí més freqüent, i no el millor— o fins i tot l'abandó del mateix periodisme per dedicar-se al conreu de la burocràcia, la política o la literatura. D'altra banda, des de la literatura, l'actual periodisme barcelonès ofereix, comprensiblement, una seducció escassa. És gairebé escandalosa la minsa presència d'escriptors als diaris de la ciutat. Molt més si es té en compte que la literatura pàtria dóna malament per viure als seus practicants. Hi ha pocs escriptors que es dediquin aquí amb alguna intensitat al reportatge o a l'entrevista, o la crònica. Poquíssims.

Igualment, molts professionals de pluma precisa i viva que continuen en actiu han abandonat la informació diària i la seva presència fora de la redacció —allà on la vida comença a escriure's— és episòdica. Han abandonat la informació perquè poques empreses consideren que l'escriptura precisa i viva és un capital apreciable i perquè la idea del progrés professional a la ciutat està relacionada amb l'abandó del carrer i la instal·lació confortable en un despatx. Importants esdeveniments queden així en mans de gent molt jove, aprenents gairebé. Solen fer bé la seva feina, perquè en realitat és poc el que se'ls demana. Se'ls demana la transcripció. L'extrema joventut dels periodistes de carrer a la ciutat es posa fàcilment de manifest si es compara amb les pràctiques habituals a altres països. Les rodes de premsa internacionals estan reblertes de gats vells, vells, perillósissims.

Recentment s'ha produït un altre fenomen pernicios

per a l'escriptura periodística: provocat per la creixent especialització i eficàcia dels gabinets de premsa, que han augmentat poderosament la seva capacitat de fer-se escoltar o fer escoltar la veu del seus patrocinats. Aquest és un assumpte de cabdal importància pel futur del periodisme, que no és el moment d'analitzar. En tot cas, és ben evident que molts d'aquests gabinets estan exercint una feina substitutòria del mateix periodista, reduït, com mai, a un mer taquígraf de la realitat. De la realitat que li presenten, és clar. La temptació per part de molts professionals de limitar les seves cròniques a la transcripció d'aquesta prosa ordenada, grisa, "objectiva", imbatible i luxosament confeccionada és massa forta, sobretot en els diaris que lluiten contra l'escassetesa de personal i de mitjans. Són els gabinets els que estan creant l'autèntica prosa periodística dels nostres dies i sembla, en tràngol de mort, aquella capacitat dels professionals d'inventar conceptes, paraules, de tractar de manera crítica —irònica— les expressions i les fòrmules. L'argot d'enginyers, arquitectes, metges, economistes penetra de manera irresistible en la premsa, i contribueix a l'opacitat del llenguatge i a la conseqüent sacralització de persones i gremis. Els exemples són infinits. Només cal dir que són escassíssims els diaris que abans de posar en circulació l'expressió "blanquejar diners" han explicat als lectors el seu significat. Els gabinets, en fi, s'han especialitzat en confeccionar xifres que voldrien ser rotundes i que com el portaveu de torn assegura "parlen per sí mateixes". L'obligació del professional del gabinet és, efectivament, que parlin per si mateixes, però l'obligació del periodista és explicar si hi parlen i per què. Que s'asseguri que els Jocs Olímpics mouran una xifra propera al bilió de pessetes en inversió sembla una veritat enlluernadora. Un bilió sempre impressiona, encara en temps d'inflació. Però, mirada de prop, aquesta xifra no indica res. Absolutament res. És només després del treball, de la comparació, per exemple, amb altres xifres in-

versores en països que han tingut Jocs Olímpics que aquesta xifra obté alguna mena de legibilitat. Legibilitat que no té per què assegurar el gabinet, però sí el periodista.

Em sabria greu que aquestes reflexions fossin llegides per incorporar-les al sac de les manifestacions autoflagel·latòries que els periodistes omplim amb commovedora facilitat a les matinades. No escric de matinada. Crec, francament, que els últims quinze anys de premsa a Barcelona no han estat certament feliços. Han estat anys durs, commoguts per la renovació tecnològica i la reconversió, juntament amb l'empenta dels mitjans audiovisuals. Aclaparats per la crisi, acabats de sortir d'un sot cultural i polític profund, potser els periodistes de la ciutat no hem tingut els instruments ni la paciència necessària per a reflexionar sobre el nostre ofici i sobre la manera de fer-lo. Tampoc hem tingut gaire temps per a anar a la recerca calmada del lector i el seu contrari —una recerca d'alta velocitat amb l'afegit d'elements no periodístics a l'oferta, fins al punt que els diaris ja es compren amb bossa— ha anat en detriment de les parts sensibles. Les empreses barceloneses, encara fràgils, continuen poc dotades per la paciència. I el periodisme continua sent, cal reconèixer-ho, un negoci mol relatiu.

Així, que l'escriptura periodística no hagi sofert, al meu judici, transformacions positives ressenyables, generalitzables, que estigui lluny d'altres escriptures periodístiques europees, que a Barcelona no s'hagi donat un "succés d'estima" en aquest sentit comparable a "Libération" o "República" no és, naturalment, més que el reflex de causes múltiples. Però fariem malament atribuïnt al "clima" —allò que no controlem— aquesta grisa fredor de l'escriptura que recorre les pàgines dels diaris ciutadans. Diguem, en plural majestàtic, que no seria objectiu. ■

(1) Aquesta ha estat una de les preocupacions fonamentals de l'equip de direcció del "Diari de Barcelona", a partir de l'estiu de 1989.